Сектяева Зинаида Романовна
Место работы: Муниципальный
район «Мегино – Кангаласский улус»
МКОУ «Елечейская специальная (коррекционная)
общеобразовательная школа – интернат
Должность: учитель трудового
обучения и изобразительного искусства
Образование: высшее
Стаж работы: 24 лет
УПД: первая

Тема: Үлэ уруогар алын кылаас о5олорун олоххо бэлэмнээһин ньымалара

Үлэ уруога алын кылаас о5олорун олоххо бэлэмнээх буолан тахсарыгар биир сүрүн үрдэл буолар. Үөрэнээччи олоххо бэлэмнээх буолан тахсарыгар, личность буолан сайдарыгар сүрүн дабайыы 6 сааһыттан, 18 сааһыгар диэри кэм. Бу сааска эт –хаан, өй санаа өттунэн, айар дьо5урдара, үлэ5э бэлэмнээх буолан тахсыылара куустээхтик барар. Доруобуйалара хааччахтаммыт о5олору общества5а туһалаах, үлэ5э сыстата5ас олоххо бэлэмнээх дьон буолан тахсалларыгар үлэ5э үөрэтии, иитии буолар. Медиктар да, статистика көрдөрөрүнэн кэлиҥҥи кэмнэ доруобуйаларынан хааччахтаммыт, инвалид о5олор төрөөһүннэрэ элбээтэ. О5олор олоххо, үлэ сатабылыгар , инники идэлэрин да талалларыгар ыарахаттары көрсөллөр.

Ахсыс көрүҥнээх анал (коррекционнай) оскуола үөрэнээччилэрэ , өй өттүнэн хаалыылаахтарын таһынан уопсай эт- хаан өттүнэн сайдыылара мөлтөх. Кинилэр оскуола5а үөрэнэ кэлэллэригэр үөрэ5и ылыналлара, тулалыыр эйгэни көрүүлэрэ, ыарахаттары көрсөллөр. О5о олоххо бэлэмнээх буоларыгар бастатан туран дьиэ кэргэннэ, оскуола5а иитии үлэ барыахтаах. Маннык о5олорго төрөппүт бастакы иитээччи буолар. Кини сайдыытыгар тэҥҥэ ылсан үлэлэстэ5инэ, о5отугар көмөлөөх буолар. Өй өттүнэн хаалыылаах о5олор, атын о5олор курдук анал (коррекционнай) оскуолаларга анал үөрэхтээх специалистар, медиктар, учууталлар, иитээччилэр көмөлөрүнэн эмтэнэн, сайдыыларын таһымын көннөрөн, олоххо бэлэмнээх буолан тахсыахтаахтар. Үөрэнээччилэргэ оскуола иккис дьиэлэрин кэриэтэ буолар. Элбэх бириэмэни оскуола5а атааралар. Кинилэр оскуола традициятын, иитиитин дьарыгын бэйэлэригэр ыга иҥэринэн тахсаллар.

Хас биирдии педагог аныгы үөрэхтээһиҥҥэ о5ону үөрэтиигэ, иитиигэ кини личность быһыытынан сайдарыгар улахан бол5омтону ууран сыал, сорук туруорунан үлэлиир. Мин ахсыс көрүҥнээх анал (коррекционнай) оскуола5а, алын кылаастарга үлэ уруогун учуутала буоларым быһыытынан

үөрэтэр сыалым: - Үөрэнээччи өйүн – санаатын үлэ5э бэлэмнээһин, үлэ туһунан сөптөөх өйдөбүлү, кэрэхсэбили үөскэтии.

- Үлэ5э көхтөөхтүк кыттарга, айымньылаах сыһыаҥҥа үөрэтии

-Үөрэнээччи кэрэни айар дьо5урун, сатабылын сайыннарыы, кэрэ5э дьулуһарга ону олохтуурга бол5омто ууруу.

Сайдыылара харгыстаммыт о5олор итэ5эстэрин туоратарга учуоттаан, туруоруммут сыалбын ситиһэр туһуттан **коррекционнай – сайыннарар сорук:**

- О5о тулалыыр эйгэни билэр-көрөр, толкуйдуур, саҥарар, кэпсиир дьо5урдара илиилэрин бытархай моториката сайыннарыы.

Иитэр соруктар: Үөрэнээччини сиэр –майгы, бэрээдэк өттүгэр,
бэйэтин көрүнэ, үлэлиир миэстэтин, туттар тэрилин бэлэмнии, кылааһын хомуйа үөрэтии, иитии.

Улуу педагог А. С. Макаренка тус киһи сайдыытын, үлэ суолтатын бу курдук бэлиэтиир: «Труд всегда был основанием для человеческой жизни. Трудовые качество не даются

человеку от природы, они воспитываются в нем течение его жизни, и особенности в молодости». Бу этилибитин курдук, үлэ киһи оло5ун сайдыытын быһаарар сүдү күүс. О5о кыра сааһыттан үлэ сатабылыгар үөрэнэн тахсыахтаах.
Уруок бастакы мүнүүтэтиттэн са5алаан, үөрэнээччини түмэ тардыы, тэрийии наада. Учууталы истэ, өйдүү, кини көрдөрөрүн үтүктэ, оҥоро үөрэниэхтээх Үлэм бастакы күнүттэн са5алаан о5олор бэйэлэрэ туттар тэриллэрин, көрдөрөн үөрэтэр матырыйааллары тар5аттара үөрэппитим, ирдээбитим. Ону сорохтор тутатына эбээһиннэстэрин ылынан толороллор, сорохтор арыт умнан, сүрэ5элдьээн ээл- дээл сыһыаннаһаллар. Уруокка туттар тэриллэри бэлэмнээһиҥҥэ үөрэнээччи көмөтө миэхэ наадалаа5ын, туһалаа5ын иитэ, көрдөрөбүн. Кэлин о5олор бэйэлэрэ үөрүйэх оҥостон, кинилэр көмөлөрө учууталга наадалаа5ын, туһалаа5ын өйдүүллэр. Үлэлиир миэстэни бэлэмниирдэ уруок үчүгэйдик барыахтаа5ын өйдүүр буола улааталлар. Маны иилэ хабан ылан хайгыыр наада. Мантан о5о улахан киһиэхэ көмөлөһө, кинилэр көмөлөрө наадалаа5ын өйдүү, самостоятельно үлэлии улааталлар.
Уруокка учуутал хайдах бэлэмнээ5иттэн, үөрэнээччи билиини ылыыта тутулуктаах.
Уруок бастакы мүнүүтэтиттэн са5алаан үөрэнээччи интириэһин уруокка тардыахтаахпыт. Кинилэр оҥоһук оҥороллоругар, эрэллээхтик маны сатыахтаахпын диэн туран онорооохтаахтар. Бу түгэҥнэ бэйэ5э эрэллээх, тулуурдаах буолуу хаачыстыбата үөскүүр. Уруокка туттар, көрдөрөн үөрэтэр матырыйаалларбын, предмэтнэй карточкалары, өҥнээх образецтары о5олорго көмөлөһүннэрэн оҥотторобун. Уруһуйдаан биэрдэхпинэ кинилэр кыраскалаан, кырыйан, клейдээн көмөлөһөллөр. Оччо5уна о5о учууталга көмөлөө5үттэн, бу биһиги оҥорбуппут диэн киэн туттар, үөрэр харыстыыр буолар. Манна харыстанньаҥ, киэн туттуу хаачыстыбатыгар үөрэнэллэр. Доруобуйаларыгар хаачахтаммыт о5олор, көрөр-истэр, хамсанар координациялара, илиилэрин бытархай моторикалара уопсай эт – хаан өттүнэн сайдыылара мөлтөх. Биир сүрүн сорукпут о5олор итэ5эстэрин көннөрөр ньымалары туттуу. Кыптыыйы , уруучуканы, харандааһы сатаан туппат о5олор кэлэллэр. Уруок сагаланыытыгар биэс мүнүүтэ көнө, токур сураһыннары кырыйарга эрчиллии оҥотторобун. Манна о5о кыптыыйынан таба тутта, кырыйара тупсарын бэлиэтиир то5оостоох. Үлэ уруогар араас оноһук оҥорорго, о5о тарбахтара элбэхтик хамсыыр. О5о элбэхтик тарбахтарынан үлэлээтэ5инэ тыла сайдар. Урок быыһыгар сынньалаҥҥа тарбахтарга эрчиллии оҥотторобун. Холобура, 1 эрчиллии. Тарбахтарбытын саратабыт уонна пааралаарын сыһыарабыт.
Тарбахтарбытын саратабыт уонна уочаратынан пааралаарыгар сыһыарабыт.
Тарбахпытынан таһынабыт онтон ытыспытынан таһынабыт.
2 эрчиллии Ытыспытын остуолга уурабыт онтон сутуруктуу тутабыт уонна ойо5остуу тутабыт. (Ытыс, сутурук ойо5ос)
3 эрчиллии Кумаа5ыны остуолга ууран баран тарбахтарбытынан кумалыы тутабыт.
4 эрчиллии Хоһоон до5уһуолунан тарбахтарбытын сыһыарабыт.
Холобура, Тойон эрбэх мин эһэм,
Сөмүйэ мин эбэм
Ортоку тарбах мин а5ам
Аата суох мин ийэм
Ылгын чыҥыйа мин бэйэм.
Бу курдук уруок аайы эрчиллии оҥордохторуна кыралаан тарбахтара сайдар.
Уруучукаларын, харандаастарын таба тут ар буолаллар.
Салгыы о5о бол5омтолоох буолуутугар, толкуйдуур, дьүһүнү араарар дьо5урдарын эрчийэбин. Холобура сыыһаны булуу, өҥү, геометрическай фигураны араарыы, предмэт пааратын булааһын.
Үөрэнээччи барыта биир таһымнаах буолбат. Үлэ урогар куолаан ол эбэтэр коллективнай үлэни ыытабын. Уруокка биирдиилээн көмө үөрэнээччи сайдыытын таһымыгар, дьо5уругар, талааныгар учуоттаан барар. Итини таһынан куолаан үлэ, туһаайыылаах үлэ5э то5оостоох. Куолаан ол эбэтэр коллективнай үлэ5э , оҥоһук онорорго бытааннык

ылынар о5ом тэҥҥэ кырыйан, сыһыаран көмөлөһөр. Бу түгэҥҥэ кылаас коллективтаах буоларга, элбэх киһи үлэтэ ордук таһаарыылаах буоларын өйдүү, бэйэ – бэйэ5э көмөлөсүһэргэ, истиҥ сыһыаҥҥа үөрэнэр.
Үөрэнээччи урок тематын, уруокка оҥоруохтаах оҥоһуктарын толкуйдаан таһаарарарларын ситиһэбин. Ол курдук остуоруйаны, таабырыннары, мозаиканы, анаан таҥыллыбыт хартыыналар туһанабын. Оҥоруохтаах үлэни толкуйдаан таһааралар, бу биһиги о5олорбут ситиһиилэрэ буолар. Үөрэнээччи оҥорбут оҥоһугун ырытыахтаах, образеһы кытта тэҥнээн туохха сыыспытын, тугу сөпкө оҥорбуттарын, бэйэлэрэ сыаналыы үөрэнэллэр. Оҥоһугу ырытарга толкуйдуур, тэҥниир кэпсиир дьо5урдара, тылларын саппааһа байытыллар. О5о үлэтин хайаан да бэлиэтээн хайгыыр наада. Сөптөөх хай5аанынтан үөрэнээччи үлэни таптыыр, кэрэ5э дьулуһар буолар.
Үлэ, иис учууталлара нэдиэлэбитигэр хас сыл аайы о5олор оҥорбут оҥоһуктарын быыстапкатын турорабыт. Маны сэргэ иитэр , үөрэтэр сыаллаах, учууталлар иллэҥ кэмнэригэр дьарыктарын быыстапка эмиэ ыытабыт. О5олор сүрдээ5ин сэргээн көрөллөр уонна оҥоро ба5алара үөскүүр.
Профориентационнай үлэ5э алын кылаастарга «Улаатахпына ким буолабын?» диэн тема5а уруһуй, улахан кылаастарга өйтөн суруйуу күрэ5ин ыытабыт.
Бу үлэбит түмүгүнэн кэтээн көрүүбүтүнэн кыра кылаастан талбыт идэлэригэр үөрэнэн, үлэһит буолбут үөрэнээчилэр бааллар. Онтон биһиги үөрэбит эрэ.
Салгыы үөрэнэн, үлэһит буолан тахсалларыгар төрөппүт оруола улахан. Сорохтор социальнай өттүнэн кыаммат-түгэммэт төрөппүттээх о5о салгыы үөрэммэккэ, таах ускул-тэскил сылдьар түгэннэрэ баар суол. О5о салгыы үөрэнэн, олоххо миэстэтин буларыгар нэһилиэк общественнаһа, социальнай үлэһиттэр бу о5олорго улахан бол5омто ууралларыгар ба5арабын.
Хас биирдии үөрэнээччилэрим сайдыыларын таһымын кэтээн көрөбүн.
Бу ньыманан тиһигин быспакка үлэлээтэххэ о5о сайдыытыгар кыралаан да буолар эбиллии барар. Үөрэнээччи тус хаачыстыбатыгар холобура: тулуурдаах,харыстанньан, бэйэни көрүнэ, хомуна, улахан киһиэхэ көмөлөһөр, коллективка үлэлии үөрэнэр, кэрэни кэрэхсиир буолан тахсар.
Түмүкпэр этиэм этэ ахсыс көрүҥнээх о5о дьиэ5э олорон хаалбакка, анал оскуола5а кыра сааһыттан үөрэнэн, бэйэлэрин тэҥнээхтэрин кытта тэҥҥэ сылдьан, кэпсэтэн, сатабылларын сайыннаран, салгыы үөрэнэн идэ ылан общества5а туһалаах дьон буолаларыгар ба5арабын.